

ЭМЧ, ЭМНЭЛГИЙН МЭРГЭЖИЛТНИЙ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БАЙРШИЛ, ХЭРЭГЦЭЭНИЙ СУДАЛГАА

Л. ОЮУНБИЛЭГ

/ХНХА-ны мэргэжилтэн/

Х. ДЭЛГЭРМАА

/ЭММА-ны мэргэжилтэн/

Б. СОЛОНГО

/ЭМЭЗБСА-ны мэргэжилтэн/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ҮНДЭСЛЭЛ

Дэлхий нийт эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хэрэглэгчдийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн тэгш, хүртээмжтэй, чанартай үзүүлэхэд анхаарал хандуулан, үндсэн зарчмаа болгон ажиллаж байна.

Монгол улсын эрүүл мэндийн бодлого, эрх зүйн орчны үзэл баримтлал, шинэчлэл ч энэхүү үндсэн зарчимд тулгуурлан, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний тэгш байдал, хүртээмжийг хангахыг зорьж байна. Тухайлбал: Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 4.1.2-т “ Хүн амд эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг ялгаварлан гадуурхахгүйгээр тэгш, хүртээмжтэй үзүүлэх”-ээр хуульчилсан.

2020 оны 5 сард баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолд “Хүн амын хэрэгцээ, тусламж үйлчилгээний зохион байгуулалт төлөвлөлттэй уялдуулан хүний нөөцийг бэлтгэж, орон нутгийн хэрэгцээг хангаж, эмч, эмнэлгийн ажилтны цалин хөлс, урамшууллын тогтолцоог боловсронгуй болгон бодит цалингийн хэмжээг улсын дунджаас дээш байлгана” зорилтыг хөгжлийн бусад зорилтуудын хамт 3 үе шаттай хэрэгжүүлэхээр тодорхойлсон. Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн “Хүний хөгжлийн бодлого” бүлгийн эрүүл мэндийн хэсэгт “Өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлж, орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээний технологийг өргөжүүлж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна” гэж заасан бөгөөд бодлогыг хэрэгжүүлэх зарчимд “Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан иргэд эх орондоо оношлогдон, эмчлүүлэх боломжийг нэмэгдүүлж, орчин үеийн үндэсний оношилгоо, эмчилгээний төвүүдийг шинээр байгуулна. Эрүүл мэндийн ажилтны эрх зүйн шинэчлэл хийж, хүний нөөцийн чадавхыг нэмэгдүүлж, нийгмийн хамгааллыг дэмжинэ. Бүсийн эмнэлэг, оношилгооны төвийг үе шаттайгаар байгуулна” зэрэг үйл ажиллагаануудыг тодорхой зааж тусгасан.

Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах, эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн тэгш хүртээмжтэй, чанартай үйлчилгээ үзүүлэхэд эрүүл мэндийн тогтолцооны 6 гол баганын нэг болох эрүүл мэндийн салбарт ажиллагсад буюу хүний нөөц чухал үүрэг оролцоотой.

Өргөн уудам нутаг дэвсгэртэй, зарим сумд нь аймгийн төвөөс 300 км хүртэл алслагдсан, хүн амын өсөлт, төвлөрөлт, шилжилт хөдөлгөөн зэргээс улбаалж эрүүл мэндийн байгууллагад ажиллаж буй эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний байршил, хангамж, хэрэгцээ харилцан адилгүй байна. 2020 оны байдлаар эрүүл мэндийн салбарт нийт 56.5 эрүүл мэндийн ажилтан ажиллаж байгаагаас 92.4 хувь нь эрүүл мэндийн салбарт, 7.6 хувь нь бусад салбарт ажиллаж байна. 10.000 хүн амд ноогдох

ажиллагсдын тоо Улаанбаатар хотод улсын дунджаас 38.4-аар өндөр, аймаг бүсүүдэд улсын дунджаас 2.7-60.2-оор бага гэсэн статистик тоо баримт байна /Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2020, ЭМХТ/.

Хот суурин газар дахь эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний илүүдэл, алслагдсан орон нутаг дахь хомсдол, өвчтнийг эмнэлэг хооронд шилжүүлэх байдал, тусламж үйлчилгээний давхардал, дэвшилтэт тоног төхөөрөмжийг хөгжүүлэн нэвтрүүлэх зэргээс үүдэлтэй хүн амд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хүртээмжтэй, чанартай хүргэхэд эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж буй эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний хүний нөөц, оновчтой байршил, хэрэгцээ, мэргэшсэн боловсон хүчний чадавхи зэргийг судлах зайлшгүй шаардлага үүсээд буй юм.

ЗОРИЛГО

Монгол улсын 21 аймгийн эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж буй эмч мэргэжилтний хүний нөөцийн хэрэгцээ, байршилд дүн шинжилгээ хийх, тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлох нь энэхүү судалгааны зорилго юм.

ЗОРИЛТ

1. Орон нутгийн эрүүл мэндийн байгууллагын эмч мэргэжилтний хүний нөөцийн өнөөгийн байдал, байршил, хангамжийн 4 жилийн динамикийг гаргах
2. Монгол улсын хүн амын тоонд харьцуулан эмч мэргэжилтний байршлыг тодорхойлох

ХҮЛЭЭГДЭЖ БУЙ ҮР ДҮН

Судалгааны үр дүнд хөдөө орон нутгийн эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж буй эмч, мэргэжилтний хүний нөөцийн асуудалд дүн шинжилгээ хийж, өнөөгийн байдлыг тодорхойлон цаашид хүний нөөцийн нэгдсэн төлөвлөлт бий болгох, орон нутгийн хүний нөөцийн хэрэгцээг хангахад нотолгоот мэдээлэл болно.

СУДАЛГААНЫ АРГАЧЛАЛ

Судалгаанд баримтын болон тоон судалгааны аргыг ашигласан.

СУДАЛГААНЫ МЭДЭЭЛЭЛ ЦУГЛУУЛАЛТ

Судалгаанд дараах тоон мэдээллийг ашиглана. Үүнд:

Баримтын судалгаа:

- Хүний нөөцийн байршил, чадавх, хангамжийн талаарх тушаал, журам, бодлого эрх зүйн баримт бичиг,
- Хүний нөөцийн талаар хийсэн судалгааны ажлууд (сүүлийн 5 жил)

Статистик мэдээлэл:

- Хүний нөөцийн статистик тайлан мэдээ
- Эрүүл мэндийн байгууллагуудын статистик тайлан мэдээ

ХАМРАХ ХҮРЭЭ

21 аймгийн эрүүл мэндийн байгууллага

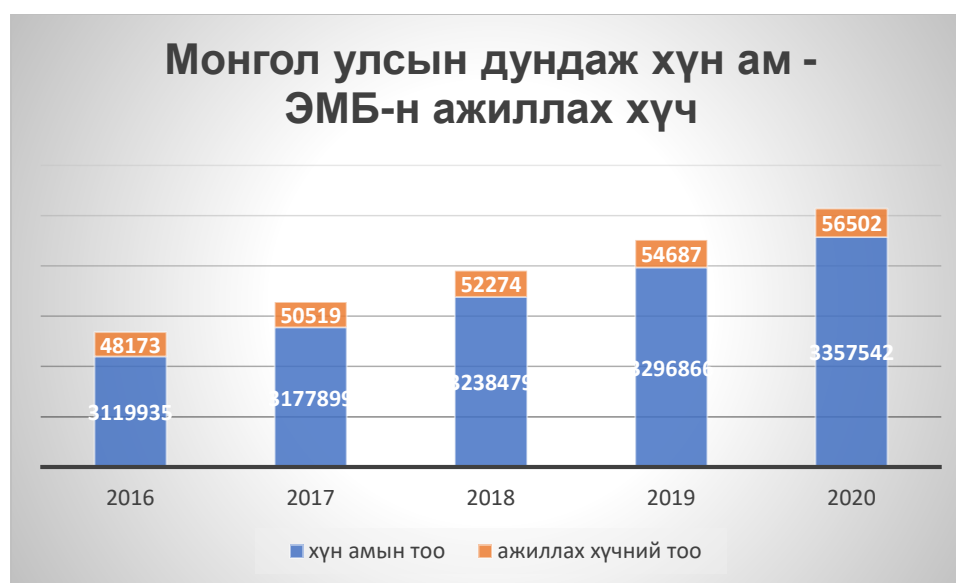
МЭДЭЭ МЭДЭЭЛЛИЙГ БОЛОВСРУУЛАХ

Мэдээллийг Microsoft office Excel, SPSS-20.0 программ дээр дискриптив ба статистикийн энгийн шинжилгээний аргыг ашиглан үр дүнгийн шинжилгээ хийв.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ

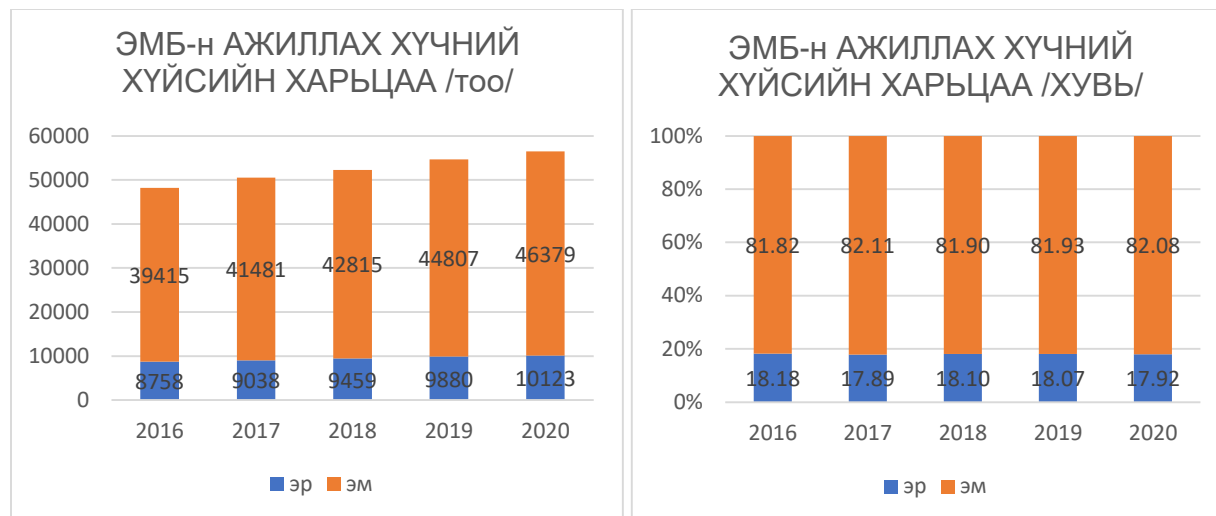
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Монгол улсад оршин суугаа 3.253.3 мянган хүн амд 2020 оны байдлаар эрүүл мэндийн салбарт нийт 56.5 мянган ажиллагсад эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлж байгаагаас 22 хувийг их эмч, 23.2 хувийг сувилагч, 4.7 хувийг эм зүйч, 3.3 хувийг бага эмч, 2.3 хувийг удирдах ажилтан, 2.3 хувийг лабораторын техникч эзэлж байна. ⁱ

Зураг 1. Эрүүл мэндийн байгууллагын ажиллах хүч

2016-2020 оны динамикийг харвал эрүүл мэндийн ажиллах хүчний хүйсийн харьцаанд илэрхий өөрчлөлтгүй, нийт ажиллагсдын тооны өсөлтийг дагаж эрэгтэй ажиллах хүчин нэмэгдсэн харагдаж байгаа ч 2019 онтой харьцуулахад 2020 онд 0.15 хувиар буурсан байна.

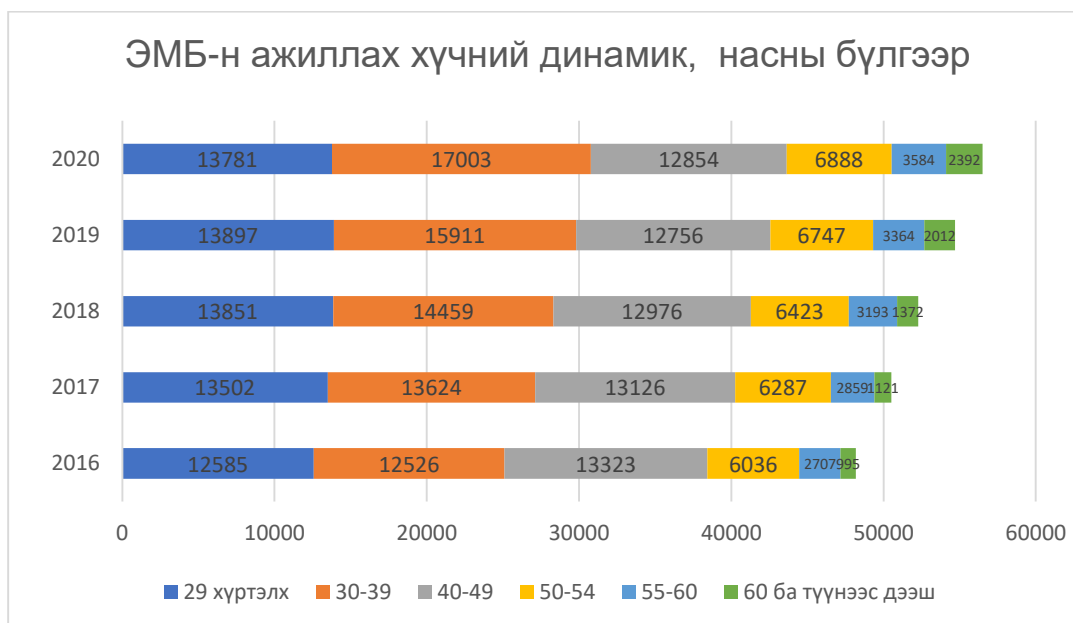

Зураг 2. ЭМБ-н ажиллах хүчний хүйсийн харьцаа

Нийт эрүүл мэндийн салбарт ажиллагсадыг насны бүлгээр авч үзвэл 2020 оны байдлаар нийт ажиллах хүчний 24.4% нь 29 хүртэх нас, 30.1% нь 30-39% нас, 22.7% нь 40-49 нас, 12.2% нь 50-54 нас, 6.3% нь 55-60 нас, 4.2% нь 60 ба түүнээс дээш насныхан тус тус эзлэж байна. Сүүлийн 5 жилийн динамикийг авч үзэхэд ажиллах хүчний дийлэнх нь 30-39 насныхан эзлэж байгаа ба жил тутам нэмэгдсэн, 40-49 насныхан жил тутам буурсан, 55-аас дээш буюу тэтгэвэрийн насныхны өсөлт 0.7%-2.2%-ийн хэлбэлзэлтэй, урьд жилүүдээс нэмэгдсэн хандлага ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 1. ЭМБ-н ажилтнууд, насны бүлгээр

Үзүүлэлт	он	Насны бүлгээр						ЭМБ-ын ажилтнууд
		29 хүртэлх	30-39	40-49	50-54	55-60	60 ба түүнээс дээш	
Ажиллагсдын тоо	2016	12585	12526	13323	6036	2707	995	48172
	2017	13502	13624	13126	6287	2859	1121	50519
	2018	13851	14459	12976	6423	3193	1372	52274
	2019	13897	15911	12756	6747	3364	2012	54687
	2020	13781	17003	12854	6888	3584	2392	56502
Тухайн оны нийт ажиллагсдад эзлэх хувь	2016	26.1	26.0	27.7	12.5	5.6	2.1	100
	2017	26.7	27.0	26.0	12.4	5.7	2.2	100
	2018	26.5	27.7	24.8	12.3	6.1	2.6	100
	2019	25.4	29.1	23.3	12.3	6.2	3.7	100
	2020	24.4	30.1	22.7	12.2	6.3	4.2	100

Зураг 3. ЭМБ-н ажиллах хүчний динамик, насны бүлгээр

Бид эрүүл мэндийн ажиллах хүчний байршил, хангамжийг тодорхойлохын тулд эрүүл мэндийн байгууллагаар, ажиллах хүчний мэргэжлээр өсөлтийг харьцуулан гаргасан. 2016 оныг суурь болгон 2020 онтой харьцуулан авч үзэхэд нийт эрүүл мэндийн байгууллагын тоо 5 жилийн дотор 1075-аар нэмэгдсэн, ажиллах хүчин 8329-өөр нэмэгдсэн байна. Үүнд үүдэн хувийн эмнэлэг, эм ханган нийлүүлэх байгууллага, эмийн сангийн өсөлт голлох байр суурийг эзлэж байна.

Хүснэгт 2. ЭМБ-н хүний нөөцийн тоо

№	Эрүүл мэндийн байгууллагууд	2016		2017		2018		2019		2020	
		Байгууллагын тоо	Хүний нөөцийн тоо	Байгууллагын тоо	Хүний нөөцийн тоо	Байгууллагын тоо	Хүний нөөцийн тоо	Байгууллагын тоо	Хүний нөөцийн тоо	Байгууллагын тоо	Хүний нөөцийн тоо
1	СЭМТ, Сум дундын эмнэлэг	312	7602	312	7375	312	7283	321	7647	322	7525
2	ӨЭМТ	220	2674	218	2738	219	2766	209	2832	209	3175
3	Тосгоны ЭМТ	19	378	19	378	19	373	6	178	6	183
4	Дүүргийн НЭ, ЭМТ	12	3072	12	3151	12	3274	13	3481	13	3578

5	Хөдөөгийн нэгдсэн эмнэлэг	6	631	6	647	6	654	6	669	6	691
6	Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг	16	4946	16	5063	16	5124	16	5199	16	5199
7	БОЭТ	5	1945	5	1957	5	2050	5	2090	5	2112
8	Төв эмнэлэг, төрөлжсөн мэргэжлийн төв	13	5826	13	5896	13	5988	24	6701	26	7010
9	Амаржих газрууд	3	897	3	911	3	927	3	934	3	932
10	Төмөр замын эмнэлэг	2	11	2	12	1	12	4	405	4	404
11	Ортой хувийн эмнэлэг	234	4784	240	5229	243	5434	237	5512	241	8749
12	Үүдэн хувийн эмнэлэг	1076	3946	1226	4480	1340	5284	1444	5918	1491	3148
13	Яаралтай тусламжийн төв	4	386	4	397	4	406	5	406	1	421
14	Цусны станц	1	68	1	68	1	71	-	-	-	-
15	Сувилал	115	1585	114	1779	107	1688	109	1750	102	1828
16	Эм ханган нийлүүлэх байгууллага	289	309	399	407	437	433	356	515	350	440
17	Эмийн үйлдвэр	39	0	46	95	47	0	40	24	40	0
18	Эмийн сан	1041	3475	1277	4409	1460	4734	1541	5018	1613	5345
19	ЭМЯ, ЭМХТ	2	173	2	166	2	176	2	187	2	170
20	Эрүүл мэндийн газар	22	769	22	780	22	786	22	745	22	734
21	Анагаах ухааны сургууль, коллеж	10	1490	8	1466	9	1442	-	-	-	-
22	Эрдэм шинжилгээний байгууллагууд	1	99	1	98	1	103	-	-	-	-
23	Бусад газар	58	3107	59	3017	64	3266	96	4476	103	4858
Нийт		3500	48173	4005	50519	4343	52274	4459	54687	4575	56502

Байгууллагын тооны өсөлтөд нөлөөлж буй үүдэн хувийн эмнэлэг, эм ханган нийлүүлэх байгууллага, эмийн сангийн өсөлт нь нийт байгууллагын 75.3% -ийг эзлэж байна. тухайлбал: 2017, 1041 байсан эмийн сан 1613 болтлоо өссөн, эм ханган нийлүүлэх байгууллага 61-ээр нэмэгдсэн байна. Үүдэн эмнэлгийн хувьд

тогтвортойгоор өссөөр 1076 байсан үүдэн хувийн эмнэлгийн тоо 2020 онд 1491 болсон байна.

Ажиллах хүчний хувьд сумын эрүүл мэндийн төв, сум дундын эмнэлэгт ажиллагсдын тоо 2016-2018 хооронд буурч, 2019 онд нэмэгдсэн хэдий ч 2020 онд буурсан үзүүлэлттэй байна. Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвүүдийн ажиллах хүчний тоо харьцангуй тогтвортойгоор өссөн буюу аймгийн нэгдсэн эмнэлэгт 253, БОЭТ-д 167 ажиллагсад нэмэгдсэн нь жилд дундажаар 33-50 хүн ажиллах хүчээр нэмэгдэж ажилласныг харуулж байна. Ортой хувийн эмнэлэгт ажиллагсадын тухайн жилд эзлэх хувь 2016 онд 9,9% байсанаас 2020 онд 15,4 % болж 1.8 дахин нэмэгдэж нийт ажиллах хүчний өсөлтөөр тэргүүлж байна.

2020 оны байдлаар эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж буй нийт 56502 ажиллагсдын 22% нь их эмч, 23.2% нь сувилагч, 5.2% нь эх баригч бага эмч, 4.6% нь эм зүйч, 3.6% нь техникч лаборант, 5.3% нь эм найруулагч, 2.3% нь НЭМ, биоанагаахын мэргэжилтэн, 0.7% нь мэдээлэл болон эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийн инженер, 2.2% нь удирдах ажилтан, 7.8% нь бусад дээд мэргэжилтэн, 22.6% нь бусад ажилтан эзлэж байна.

Бид мөн эрүүл мэндийн ажиллах хүчийг мэргэжлээр нь сүүлийн 5 жилд хэрхэн өөрчлөгдсөн дүнг тооцоолон үзэхдээ 2016 оныг суурь болгон харьцуулан авч үзсэн. Их эмчийн тоо 2016 онтой харьцуулахад 2020 онд 24.3%-аар, сувилагч 14.2%-аар, эм зүйч 66.6%-аар, удирдах ажилтан 48%-аар өссөн бол эх баригч бага эмч 15.2%-аар буурсан тоон үзүүлэлттэй байна. Дүгнэж авч үзвэл улсын хэмжээнд их эмч, сувилагч, нийгмийн эрүүл мэндийн ажилтан, эм зүйч нарын тоо жил тутам нэмэгдэж ирсэн боловч эх баригч, бага эмчийн тоо жил тутам буурч 2016 онтой харьцуулахад 531 эх баригч, бага эмчээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 3. ЭМБ-н албан тушаалын тоо, түүний өсөлт

Мэргэжил		2016		2017		2018		2019		2020	
		тоо	өсөлт	тоо	өсөлт	тоо	өсөлт	тоо	өсөлт	тоо	өсөлт
1	Удирдах ажилтан	863	-	1008	16.8%	1105	28.0%	1284	48.8%	1277	48.%
2	НЭМ мэргэжилтэн	883	-	940	6.5%	980	11.0%	1098	24.3%	1076	21.9%
3	Их эмч	10000	-	10576	5.8%	11169	11.7%	11788	17.9%	12431	24.3%
4	Эм зүйч	1586	-	1938	22.2%	2160	36.2%	2509	58.2%	2639	66.4%
5	Биоанагаахын мэргэжилтэн	151	-	152	0.7%	180	19.2%	259	71.5%	267	76.8%
6	Сувилагч	11486	-	11939	3.9%	12344	7.5%	12773	11.2%	13112	14.2%
7	Эх баригч, бага эмч	3490	-	3489	0.0%	3424	-1.9%	2948	-15.5%	2959	-15.2%

8	Шүд, бусад техникч	519	-	613	18.1%	625	20.4%	652	25.6%	736	41.8%
9	Лаборант	1151	-	1129	-1.9%	1162	1.0%	1253	8.9%	1303	13.2%
10	Эм найруулагч, бусад	2267	-	2539	12.0%	2615	15.4%	2530	11.6%	3035	33.9%
11	Мэдээллийн технологийн инженер	206	-	203	-1.5%	238	15.5%	238	15.5%	247	19.9%
12	Эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийн инженер	160	-	172	7.5%	189	18.1%	183	14.4%	184	15.0%
13	Бусад дээд мэргэжилтэн	3168	-	3415	7.8%	4029	27.2%	4379	38.2%	4442	40.2%
14	Бусад ажилтан	12243	-	12406	1.3%	12054	-1.5%	12793	4.5%	12794	4.5%
		48173	-	50519	-	52274	-	54687	-	56502	-

Эрүүл мэндийн байгууллагад ажиллаж буй их эмчийг мэргэшлийн чиглэлээр нь авч үзэхэд Монгол улсын 21 аймгийн хэмжээнд ерөнхий мэргэшлийн эмч 31.6%, дотор судлалын эмч 10.7%, уламжлалт анагаах ухаан судлалын эмч 9.8%, хүүхдийн эмч 9.5%, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 8.5% эзэлж байна.

Улаанбаатар хотын хувьд эхний 5 байранд шүдний эмч 15.8%, дотор судлал 13.1%, ерөнхий мэргэшлийн эмч 12.4%, өрхийн анагаах ухаан судлал 11.5%, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 8.9%-аар орж байна.

Монгол улсын хэмжээнд 10000 хүнд ногдох их эмчийн тоог мэргэжлийн чиглэлээр авч үзэхэд 10000 хүнд ерөнхий мэргэжлийн эмч 5.8, шүдний эмч 4.6, дотор судлал 3.5, уламжлалт анагаах ухаан судлалын 3 эмч ногдож байна.

Хүснэгт 4. ЭМБ-н 10 000 хүн амд ногдох эмчийн тоо

Мэргэжил	Аймаг			Улаанбаатар			Улс			
	Их эмчийн тоо	10000 хүн амд ногдох их эмчийн тоо	Тухайн оны нийт эмчид эзлэх хувь	Их эмчийн тоо	10000 хүн амд ногдох их эмчийн тоо	Тухайн оны нийт эмчид эзлэх хувь	Их эмчийн тоо	10000 хүн амд ногдох их эмчийн тоо	Тухайн оны нийт эмчид эзлэх хувь	
Бүгд	4669	13.91		7762	23.12		12431	37.02		
Хүний их эмч - Бүгд	3897	11.61	83.5	5971	17.78	76.9	9868	29.39	79.4	
Мэргэшлийн	Ерөнхий мэргэжил судлал	1233	3.67	31.6	740	2.20	12.4	1973	5.88	20.0
	Анатомын эмгэг судлал	27	0.08	0.7	40	0.12	0.7	67	0.20	0.7

Арьс судлал	40	0.12	1.0	130	0.39	2.2	170	0.51	1.7
Гэмтэл согог судлал	82	0.24	2.1	197	0.59	3.3	279	0.83	2.8
Дотор судлал	416	1.24	10.7	784	2.34	13.1	1200	3.57	12.2
Хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал	6	0.02	0.2	17	0.05	0.3	23	0.07	0.2
Дүрс оношилгоо судлал	129	0.38	3.3	291	0.87	4.9	420	1.25	4.3
Ерөнхий мэргэшлийн	6	0.02	0.2	28	0.08	0.5	34	0.10	0.3
Зоонозын өвчин судлал	12	0.04	0.3	13	0.04	0.2	25	0.07	0.3
Мэдрэл судлал	126	0.38	3.2	252	0.75	4.2	378	1.13	3.8
Мэс засал судлал	177	0.53	4.5	412	1.23	6.9	589	1.75	6.0
Хүүхдийн мэс засал судлал	16	0.05	0.4	34	0.10	0.6	50	0.15	0.5
Мэдээгүйжүүлэг судлал	91	0.27	2.3	185	0.55	3.1	276	0.82	2.8
Хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг судлал	8	0.02	0.2	17	0.05	0.3	25	0.07	0.3
Настан судлал	19	0.06	0.5	11	0.03	0.2	30	0.09	0.3
Нүд судлал	55	0.16	1.4	127	0.38	2.1	182	0.54	1.8
Өрхийн анагаах ухаан судлал	76	0.23	2.0	687	2.05	11.5	763	2.27	7.7
Сүрьеэ судлал	68	0.20	1.7	52	0.15	0.9	120	0.36	1.2
Сэтгэц судлал	47	0.14	1.2	124	0.37	2.1	171	0.51	1.7
Сэргээн засах судлал	37	0.11	0.9	124	0.37	2.1	161	0.48	1.6
Хавдар судлал	35	0.10	0.9	48	0.14	0.8	83	0.25	0.8
Харшил судлал	6	0.02	0.2	16	0.05	0.3	22	0.07	0.2
Халдварт өвчин судлал	105	0.31	2.7	132	0.39	2.2	237	0.71	2.4
БЗДХ/ХДХВ/ДОХ-ын	31	0.09	0.8	45	0.13	0.8	76	0.23	0.8
Хүүхэд судлал	370	1.10	9.5	355	1.06	5.9	725	2.16	7.3
Нярайн перинаталь судлал	52	0.15	1.3	68	0.20	1.1	120	0.36	1.2
Чих хамар хоолой судлал	59	0.18	1.5	135	0.40	2.3	194	0.58	2.0
Эмнэлзүйн эмгэг судлал (лаборатори)	89	0.27	2.3	138	0.41	2.3	227	0.68	2.3
Эх барих эмэгтэйчүүд судлал	331	0.99	8.5	531	1.58	8.9	862	2.57	8.7
Эрчимт эмчилгээ судлал	45	0.13	1.2	132	0.39	2.2	177	0.53	1.8

Хүүхдийн эрчимт эмчилгээ судлал	8	0.02	0.2	26	0.08	0.4	34	0.10	0.3
Яаралтай тусламж судлал	51	0.15	1.3	90	0.27	1.5	141	0.42	1.4
Хүүхдийн яаралтай тусламж судлал	0	0.00	0.0	12	0.04	0.2	12	0.04	0.1
Бусад	146	0.43	3.7	196	0.58	3.3	342	1.02	3.5
Уламжлалт анагаах судлал	458	1.36	9.8	557	1.66	7.17	1015	3.02	8.2
Шүдний	314	0.94	6.7	1234	3.68	15.89	1548	4.61	12.5

Олон улсад болон Монгол улсын хүн амд ногдох эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийн зарим үзүүлэлт

Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас гаргасан 2019 оны эрүүл мэндийн статистик үзүүлэлтээс 10000 хүн амд ногдох эрүүл мэндийн ажиллах хүчийг хархад дэлхийн дундажаар 15 их эмч, 34 сувилагч, эх баригч ногдож байгаа бол Монгол улс харьяалагддаг Номхон далайн баруун эргийн бүс нутагт 10000 хүн амд 18 эмч, 32.6 сувилагч ногдож байна. ⁱⁱ

Хүснэгт 5. Бусад бүс нутагт 10 000 хүн амд ногдох эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний тоо

Бүс нутаг	Их эмч	Сувилагч, эх баригч
Африк	2.8	11
Америк	23.3	61.9
Зүүн өмнөд Ази	7.4	19.9
Европ	33.8	80.6
Газар дундын тэнгис	9.9	15.2
Номхон далайн баруун эргийн бүс	18	32.6
Дэлхийн дундаж	15.1	34.8

2019 оны эрүүл мэндийн үзүүлэлтээр Монгол улсад 10000 хүнд 28.9 их эмч ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 3 дахин, хөгжингүй орнуудаас 0.1 дахин, өндөр хөгжилтэй орноос 1.1 дахин их өндөр байна.

Монгол улсын 10000 хүн амд 35.8 сувилагч, эх баригч ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 2.5 дахин өндөр, хөгжингүй орнуудаас 1.5 дахин бага, өндөр хөгжилтэй орноос 3.2 дахин бага, дэлхийн дундажтай ойролцоо байна.

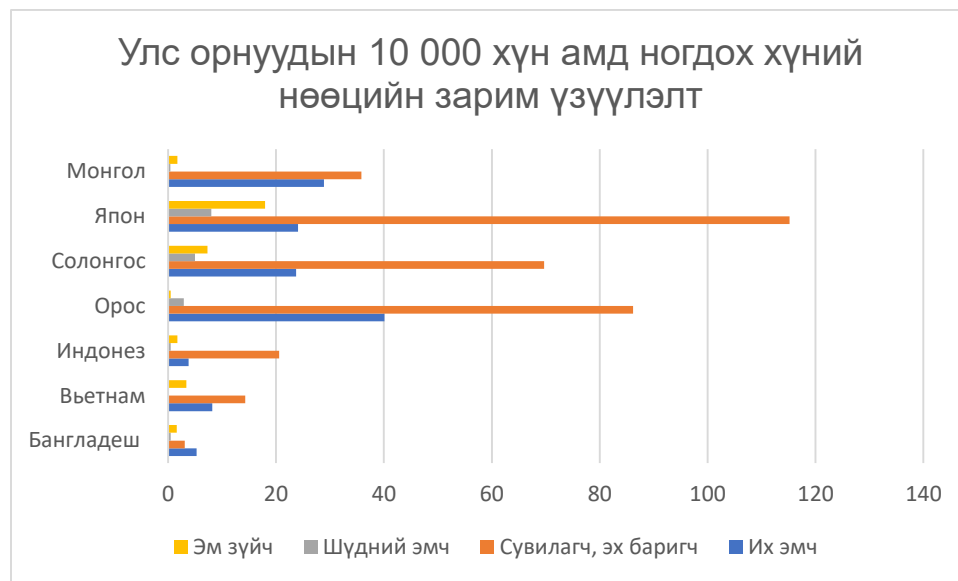
Шүдний эмчийн хувьд Монгол улсын 10000 хүн амд 4.6 ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 4 дахин өндөр, хөгжингүй оронтой ойролцоо, өндөр хөгжилтэй орноос 2 дахин бага байна.

Эм зүйчийн хувьд 10000 хүн амд 1.7 ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудтай ойролцоо, хөгжингүй орноос 4.2 дахин бага, өндөр хөгжилтэй орноос 10.5 дахин бага үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 6. Бусад орнуудад 10 000 хүн амд ногдох эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний тоо

Ангилал	Их эмч	Сувилагч, эх баригч	Шүдний эмч	Эм зүйч
Бангладеш	5.3	3.1	0.5	1.6
Вьетнам	8.2	14.3		3.4
Индонез	3.8	20.6	0.5	1.7
Орос	40.1	86.2	2.9	0.5
Солонгос	23.7	69.7	5	7.3
Япон	24.1	115.2	8	18
Монгол	28.9	35.8	4.6	1.7

Дэлхийн улс орнуудын эрүүл мэндийн салбарын 10000 хүнд ногдох хүний нөөцийн зарим үзүүлэлт

Зураг 4. Улс орнуудын 10 000 хүн амд ногдох хүний нөөцийн зарим үзүүлэлт

Монгол улсын хүн амын өсөлтийг даган эрүүл мэндийн салбарт ажиллах хүчний тоо мөн өсөн нэмэгдсэн байна. 2016 оноор суурь болгон авч үзэхэд хүн амын тоо 3119935-аас 3357500 болж 237565-аар нэмэгдсэн бол эрүүл мэндийн салбарт ажиллагсдын тоо 48173-аас 56502 болж 8329-аар өссөн байна. Монгол улсын 10000

хүнд ногдох их эмчийн тоо хөгжиж буй, хөгжингүй, өндөр хөгжилтэй орнууд, дэлхийн дундажаас өндөр байна. Сувилагч, эх баригч мэргэжилтэн өндөр хөгжилтэй орнуудаас бага, дэлхийн дундажтай ойролцоо түвшинд байна.

Бид аймаг тус бүрт эмч нарыг мэргэшлийн чиглэлээр нь сүүлийн 5 жилийн хугацаан дах динамик өөрчлөлтийг бодит тоогоор илэрхийлэн дүн шинжилгээ хийлээ.

Хангайн бүс

1. Архангай аймаг

Архангай аймгийн хүн ам 2020 онд өмнөх оноос 0.38%-аар буурсан, эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж буй сувилагчийн тоо 6%-аар буурсан байна. 2020 оны байдлаар 10000 хүн ам дах их эмчийн тоо 22.0 байгаа нь улсын дундажаас (38.5) доогуур, аймгийн дундажтай ойр (26.8) байна.

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 11.1% нь дотрын, 10% нь хүүхдийн, 10% нь эх барихын, 7.1% нь мэс заслын, 5.7% нь ерөнхий мэргэжлийн эмч нар ажиллаж байна. Анатомян эмгэг судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг судлал, настан судлал, сэргээн засах, харшил судлалын эмч байхгүй байна.

2. Баянхонгор аймаг

Баянхонгор аймгийн хүн амын 2020 онд өмнөх онтой харьцуулахад 0.6%–аар нэмэгдсэн бөгөөд, их эмчийн тоо 8%-аар, сувилагчийн тоо 4.5%-аар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Их эмчийг мэргэшил тус бүрээр нь авч үзвэл эхний 5 байранд 12.5%-аар эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч, 11.2%-аар дотрын эмч, 7.5%-аар хүүхдийн эмч, 6.2%-аар мэдрэл болон мэс заслын эмч нар эзэлж байна. Эрчимт эмчилгээ судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ судлал, яаралтай тусламж судлал, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, настан судлал, зоонозын өвчин судлал чиглэлээр эмч байхгүй байна.

3. Булган аймаг

Булган аймгийн хүн ам 2020 онд өмнөх онтой харьцуулахад 0.7%-аар нэмэгдсэн, их эмчийн тоо 10%, сувилагчийн тоо 11%-р нэмэгдсэн байна.

Булган аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог сүүлийн 5 жилд авч үзэхэд ерөнхий мэргэжлийн эмчийн эзлэх хувь 12.6%, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 9.5%, дотор судлалын эмч 7.9%, мэс засал болон мэдрэлийн эмч 6.3%-ийг эзлэж буй бөгөөд хөнгөвчлөх эмчилгээ, анатомян эмгэг судлал, хүүхдийн мэс засал,

хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, сэргээн засал судлал, харшил судлалын эмч байхгүй байна.

4. Орхон аймаг

Орхон аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.8%-аар нэмэгдсэн бөгөөд их эмчийн тоо 5.9%-аар буурсан бол, сувилагчийн тоо 1.2%-аар нэмэгдсэн байна.

Орхон аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд дотрын эмч, хүүхдийн эмч тус тус 11.7%, эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч 10.08%, мэдрэл, мэс засал тус тус 5.8%-ийг эзлэж буй бөгөөд арьс судлал, зооноз, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлгийн, харшлын эмч байхгүй байна.

5. Өвөрхангай аймаг

Өвөрхангай аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.4%-аар нэмэгдсэн бөгөөд их эмчийн тоо 3.8%-аар, сувилагчийн тоо 8.5%-аар нэмэгдсэн байна.

Өвөрхангай аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд ерөнхий мэргэжлийн эмч 17.0%, дотрын 9.4%, хүүхдийн болон эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 7.5%, мэс заслын болон шүдний эмч 5.7%-ийг эзлэж байна. Зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмч ажилладаггүй байна

6. Хөвсгөл аймаг

Хөвсгөл аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.7%-аар нэмэгдсэн бөгөөд их эмчийн тоо 4.3%-аар буурсан бол сувилагчийн тоо 6%-аар нэмэгдсэн байна.

Хөвсгөл аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний байранд эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч 10.6%, дотрын болон хүүхдийн эмч 8.5%, ерөнхий мэргэжлийн 6.4% эмч эзлэж байгаа бол хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, харшил судлал, яаралтай тусламжийн эмчгүй байна.

Төвийн бүс

7. Сэлэнгэ аймаг

Сэлэнгэ аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд өөрчлөгдөөгүй бөгөөд их эмчийн тоо 7%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоо 1%-аар буурсан байна.

Сэлэнгэ аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд ерөнхий мэргэжлийн эмч 20%, дотрын болон эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч 10%, хүүхдийн эмч 8.6%, мэс засал болон сүрьеэгийн эмч 5.7% эзлэж байна. Хөнгөвчлөх эмчилгээний, зоонозын өвчин судлалын, хүүхдийн мэс заслын болон мэдээгүйжүүлгийн, настан судлалын эмч, сэргээн засах судлал, харшил судлал, БЗДХ/ХДХВ/ДОХ-ийн эмч, эрчимт эмчилгээ, яаралтай тусламжийн, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмч байхгүй байна.

8. Дархан-Уул аймаг

Дархан-Уул аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.3%-аар буурсан бөгөөд их эмчийн тоо 8.1%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоонд өөрчлөлт гараагүй байна.

Дархан-Уул аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч болон дотрын эмч 10%, хүүхдийн эмч 9%, гэмтэл судлал болон мэс заслын эмч 7% ажиллаж буй бөгөөд хөнгөвчлөх эмчилгээний, зоонозын өвчин судлалын, мэдээгүйжүүлгийн, хүүхдийн мэдээгүйжүүлгийн, настны, харшлын, хүүхдийн эрчимт эмчилгээний, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмчгүй байна.

9. Төв аймаг

Төв аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.6%-аар буурсан бөгөөд их эмчийн тоо 13.5%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоо 2%-аар нэмэгдсэн байна.

Төв аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд дотрын эмч 11%, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 8.5%, хүүхэд судлал, халдварт өвчин судлалын эмч 7.3%, ерөнхий мэргэжил болон сүрьеэгийн эмч 6.1% эзлэж буй бөгөөд анатомын эмгэг судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмчгүй байна.

10. Говьсүмбэр аймаг

Говьсүмбэр аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 1.8%-аар өссөн бөгөөд их эмчийн тоо 13%-аар буурсан бол сувилагчийн тоо мөн 10%-аар буурсан байна.

Говьсүмбэр аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд яаралтай тусламжийн эмч 11.1%, ерөнхий мэргэжлийн эмч, хүүхэд судлал, дүрс оношлогоо судлалын эмч, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч тус бүр 8.3% эзлэж байна. Анатомын эмгэг судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэс засал, сэтгэц судлал, сэргээн засал судлалын, харшил судлал, эрчимт эмчилгээ судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ судлал, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмчгүй байна.

11. Дорноговь аймаг

Дорноговь аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 1.2%-аар нэмэгдсэн бөгөөд их эмчийн тоо 8.4%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоо мөн 12.9%-аар нэмэгдсэн байна.

Дорноговь аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч 12.9%, хүүхэд судлалын 11.4%, дотор судлалын 8.6%, мэдрэл судлал, мэс засал судлал, мэдээгүйжүүлэг судлал, гэмтэл согон судлалын эмч тус бүр 5.7% эзлэж байна. Хөнгөвчлөх эмчилгээ, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг, сэтгэц судлал, харшил судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, уламжлалт анагаах ухааны эмч ажилладаггүй байна.

12. Дундговь аймаг

Дундговь аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 0.7%-аар өссөн бөгөөд их эмчийн тоо 6.2%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоо 1.2%-аар нэмэгдсэн байна.

Дундговь аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд дотор судлал 11.6%, эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч болон хүүхдийн эмч 10.1%, дүрс оношлогооны 7.2%, мэдээгүйжүүлэг судлалын эмч 5.8% эзлэж байна. Хөнгөвчлөх, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ судлал, харшил судлал, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, уламжлалт анагаах ухаан судлалын эмч байхгүй байна.

13. Өмнөговь аймаг

Өмнөговь аймгийн хүн амын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2020 онд 1.4%-аар ихэссэн бөгөөд их эмчийн тоо 3.4%-аар нэмэгдсэн бол сувилагчийн тоо 7.3%-аар нэмэгдсэн байна.

Өмнөговь аймагт ажиллаж буй их эмчийн бодит тоог мэргэшлийн чиглээр авч үзэхэд эхний 5 байранд дотор судлалын эмч болон хүүхэд судлалын эмч 10%, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 8.6%, мэс заслын 7.1%, гэмтлийн болон дүрс оношилгоо, нярайн перинаталь, шүдний эмч 5.7% эзлэж байгаа бөгөөд анатомын эмгэг судлал, арьс судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ, нүд судлал, хавдар судлал, харшил судлал, яаралтай тусламж судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ судлал, яаралтай тусламж судлалын эмчгүй байна.

Баруун бүс

14. Баян-Өлгий аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 11.8% нь дотрын, 9.6% нь эх барихын, 11.6% нь ерөнхий мэргэжлийн, 7.6% нь мэс заслын эмч нар ажиллаж байна. Хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, харшил судлалын эмч байхгүй байна.

15. Говь-Алтай аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 9.4% нь дотрын, 9.1% нь эх барихын, 13% нь ерөнхий мэргэжлийн, 8% нь хүүхдийн эмч нар ажиллаж байна. Зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг, хүүхдийн яаралтай тусламж судлал, уламжлалт анагаах ухааны эмч байхгүй байна.

16. Завхан аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 9.7% нь дотрын, 11.4% нь эх барихын, 15.2% нь ерөнхий мэргэжлийн, 12.1% нь хүүхдийн эмч нар ажиллаж байна. Зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж судлалын эмч байхгүй байна.

17. Увс аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 12.3% нь дотрын, 12% нь эх барихын, 13% нь ерөнхий мэргэжлийн, 11.4% нь хүүхдийн эмч, 6,5% нь халдвартын эмч нар ажиллаж байна. Зоонозын өвчин судлал, яаралтай тусламж судлал, хүүхдийн яаралтай тусламж судлалын эмч байхгүй байна.

18. Ховд аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 10.9% нь дотрын, 10.3% нь эх барихын, 6.8% нь ерөнхий мэргэжлийн, 9.5% нь хүүхдийн эмч нар ажиллаж байна. Зоонозын өвчин судлал, яаралтай тусламж судлал, хүүхдийн яаралтай тусламж судлалын эмч байхгүй байна.

Зүүн бүс

19. Дорнод аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 12.9% нь дотрын, 9.6% нь эх барихын, 8.8% нь дүрс оношилгооны, 8.8% нь хүүхдийн 8.6% нь халдвартын эмч нар ажиллаж байна. Ерөнхий мэргэшил судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг судлал, сэргээн засах, харшил судлал, уламжлалт анагаахын эмч байхгүй байна.

20. Сүхбаатар аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 11.2% нь дотрын, 10.1% нь эх барихын, 8.6% нь ерөнхий мэргэжлийн, 8,6% нь хүүхдийн эмч нар ажиллаж байна. Хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж, хүүхдийн мэс засал, хүүхдийн мэдээгүйжүүлэг судлал, харшил судлалын эмч байхгүй байна.

21. Хэнтий аймаг

Их эмчийг мэргэжил тус бүрээр авч үзэхэд нийт эмч нарын 7.1% нь дотрын, 11,7% нь эх барихын, 9,3% нь ерөнхий мэргэжлийн, 9,3% нь халдвартын эмч нар ажиллаж байна. Настан судлалын эмч байхгүй байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ

ХЭЛЦЭМЖ

Монгол улсын 3.253.300 хүн амд 56.500 эрүүл мэндийн салбарын ажиллах хүчин үйлчилж байгаагаас 12431 их эмч, 13112 сувилагч ажиллаж байна. 2016 онтой харьцуулахад нийт хүн амын өсөлтийг дагаж эрүүл мэндийн салбарын ажиллах хүчний тоо 48173-аас 56502 болж мөн өсөн нэмэгдсэн харагдаж байна.

2016-2020 оны динамикийг харвал эрүүл мэндийн ажиллах хүчний хүйсийн харьцаанд илэрхий өөрчлөлтгүй, нийт ажиллагсдын тооны өсөлтийг дагаж эрэгтэй ажиллах хүчин нэмэгдсэн харагдаж байгаа ч 2019 онтой харьцуулахад 2020 онд 0.15 хувиар буурсан байна.

Нийт ажиллагсдын насны бүтцийн хувьд ажиллах хүчний 52.8%-ийг 30-49 насныхан эзлэж буй бөгөөд 30-39 насны ажиллах хүчний тоо жил тутам нэмэгдсэн, 40-49 насныхан жил тутам буурсан үзүүлэлттэй байна.

2016 оныг суурь болгон 2020 онтой харьцуулан авч үзэхэд нийт эрүүл мэндийн байгууллагын тоо 5 жилийн дотор 1075-аар нэмэгдсэн, ажиллах хүчин

8329-өөр нэмэгдсэн байна. Үүнд үүдэн хувийн эмнэлэг, эм ханган нийлүүлэх байгууллага, эмийн сангийн өсөлт голлох байр суурийг эзлэж байна.

Нийт эрүүл мэндийн салбарын ажиллагсдын 2.2% нь удирдах ажилтан, 1.9% нь нийгмийн эрүүл мэндийн мэргэжилтэн, 22% нь их эмч, 4.6% нь эм зүйч, 0.4% нь биоанагаахын мэргэжилтэн, 23.2% нь сувилагч, 5.2% нь эх баригч бага эмч, 1.3% нь шүд болон бусад техникч, 2.3% нь лаборант, 5.3% нь эм найруулагч, мэдээлэл технологийн инженер 0.4%, эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийн инженер 0.3%, бусад дээд мэргэжилтэн 7.8%, бусад ажилтан 22.6% эзлэж байна.

Их эмчийн байршил хангамжийг мэргэшлээр авч үзвэл 2020 оны байдлаар эхний 5 байранд 20%-аар ерөнхий мэргэжлийн эмч, 12.5%-аар шүдний эмч, 12.2%-аар дотрын эмч, 8.7%-аар эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч, 8.2%-аар уламжлалт анагаах ухаан судлалын эмч орж байна. Аймгуудын хувьд авч үзэхэд эхний 5 байранд ерөнхий мэргэжлийн эмч 31.6%-аар, дотрын эмч 10.7%-аар, уламжлалт анагаах ухааны эмч 9.8%-аар, хүүхэд судлалын эмч 9.5%-аар, эх барих эмэгтэйчүүд судлалын эмч 8.5%-аар орж байна. Улаанбаатар хотын хувьд эхний 5 байранд шүдний эмч 15.8%-аар, дотрын эмч 13.1%-аар, ерөнхий мэргэжлийн эмч 12.4%-аар, өрхийн анагаах ухаан судлалын эмч 11.5%-аар, эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч 8.9%-аар орж байна.

Монгол улсад 10000 хүнд 28.9 их эмч ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 3 дахин, хөгжингүй орнуудаас 0.1 дахин, өндөр хөгжилтэй орноос 1.1 дахин их өндөр байна.

Монгол улсын 10000 хүн амд 35.8 сувилагч, эх баригч ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 2.5 дахин өндөр, хөгжингүй орнуудаас 1.5 дахин бага, өндөр хөгжилтэй орноос 3.2 дахин бага, дэлхийн дундажтай ойролцоо байна.

Шүдний эмчийн хувьд Монгол улсын 10000 хүн амд 4.6 ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудаас 4 дахин өндөр, хөгжингүй оронтой ойролцоо, өндөр хөгжилтэй орноос 2 дахин бага байна.

Эм зүйчийн хувьд 10000 хүн амд 1.7 ногдож байгаа нь хөгжиж буй орнуудтай ойролцоо, хөгжингүй орноос 4.2 дахин бага, өндөр хөгжилтэй орноос 10.5 дахин бага үзүүлэлттэй байна.

Хүн амын өсөлттэй холбоотой эрүүл мэндийн ажиллах хүчний тоо өсч, 5 жилийн дундажаар хүн ам 7.07%-аар өсч байхад эрүүл мэндийн салбарын ажиллах хүчин 14.7%-аар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Аймгуудын эрүүл мэндийн ажиллах хүчний өсөлт харилцан адилгүй, хүн амын өсөлт бууралттай холбогдолгүй, хүн амын шилжилт хөдөлгөөн их байсан ч орон тоо буураагүй нэмэгдсэн байна.

Хангайн бүсийн аймгуудын их эмчийн дутагдлыг мэргэшлийн чиглэлээр авч үзэхэд зоонозын өвчин судлалын эмчгүй, арьс судлал, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламж судлалын эмч 80-90%-д нь дутагдалтай байна.

Төвийн бүсийн аймгуудын их эмчийн дутагдлыг мэргэшлийн чиглэлээр авч үзвэл хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, зоонозын өвчин судлалын эмчгүй, анатомын эмгэг судлалын эмч, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, мэдээгүйжүүлэг яаралтай тусламжийн эмч 80-95%-д нь дутагдалтай, 2-3 аймагт нүд хавдар, БЗДХ-ийн эмч нарын дутагдалтай байна

Баруун бүсийн аймгуудын их эмчийн дутагдлыг мэргэшлийн чиглэлээр авч үзвэл зоонозын өвчин судлалын эмчгүй, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, яаралтай тусламж, мэдээгүйжүүлгийн эмчийн дутагдалтай, яаралтай тусламж судлалын эмч 40%-ийн дутагдалтай байна.

Зүүн бүсийн аймгуудын их эмчийн дутагдлыг мэргэшлийн чиглэлээр авч үзвэл хөнгөвчлөх эмчилгээний эмчгүй, хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, яаралтай тусламж, мэдээгүйжүүлгийн эмчийн дутагдалтай байна.

ДҮГНЭЛТ

Эрүүл мэндийн салбарын ажиллагсдын дийлэнх нь эмэгтэйчүүд бөгөөд насны хувьд жил ирэх тусам залуужиж буй хандлага ажиглагдаж байгаа бөгөөд нийт эмч нарын 62.4% нь Улаанбаатар хотод, 37.6% нь аймаг орон нутагт ажиллаж байна.

Эрүүл мэндийн салбарын ажиллах хүчний өсөлт жил ирэх тутам өсөн нэмэгдсэн ба аймгуудын хувьд өсөлтөд хүн амын өсөлт бууралт шилжилт хөдөлгөөн харилцан хамаарал багатай, зарим аймагт хүн амын тоо буурсан байхад ажиллах хүчний тоо түүн дотор их эмчийн тоо нэмэгдсэн, хүн амын тоо ихэссэн байхад их эмч сувилагчийн тоо буурсан байна. Энэ нь 10000 хүнд ногдох их эмчийн тоо харилцан адилгүй, хэлбэлзэл ихтэй байхад шууд нөлөөлж байна.

Монгол улс 10000 хүнд ногдох их эмчийн тоогоор дэлхийн дундажаас 1.9 дахин их, сувилагч эх баригчийн тоогоор ойролцоо байгаа бол олон улсын дундажтай харьцуулахад шүдний эмч хөгжиж буй орнуудаас 4 дахин их, эм зүйчийн хувьд хөгжиж буй оронтой ойролцоо байна.

Орон нутагт бүс хамаарахгүй анатомын эмгэг судлал, зоонозын өвчин судлал, эрчимт эмчилгээ судлал, яаралтай тусламж судлал, ялангуяа хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, яаралтай тусламжийн эмч сүүлийн 5 жилийн хугацаанд дутагдалтай байна.

Эрүүл мэндийн статистик үзүүлэлтээр хүний нөөцийн хөгжлийн үзүүлэлт болох эрдмийн болон мэргэжлийн зэрэг цолтой эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний динамик гаргах, дүн шинжилгээ хийх боломжгүй байна.

ЗӨВЛӨМЖ

Их эмчийн тооны харьцаа дэлхийн болон олон улсын дундажаас өндөр, ялангуяа Улаанбаатар хотод хэт өндөр байгааг бодлогын түвшинд анхаарч их эмчийн тоог нэмэхээс илүүтэй иргэдэд үзүүлж буй тусламж үйлчилгээний чанартай хэрхэн уялдуулах талаар судлан, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх

Жил ирэх тусам буурч буй эх баригч, бага эмч нарын тоог нэмэгдүүлэх, ажлын байранд тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцлийг бодлогоор дэмжих

Хөдөө орон нутагт дутагдалтай байгаа анатомын эмгэг судлал, зоонозын өвчин судлал, хөнгөвчлөх эмчилгээ судлал, эрчимт эмчилгээ, яаралтай тусламж нэн ялангуяа хүүхдийн эрчимт эмчилгээ, хүүхдийн яаралтай тусламжийн эмч мэргэжилтнийг бэлтгэх, тухайн орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллахыг бодлогоор дэмжих

Эрүүл мэндийн яамны харьяа байгууллагууд хүний нөөцийн хөгжлийн бодлогыг байгууллагын хөгжлийн стратегид тулгуурлан оновчтой боловсруулах,

Орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийн дутагдалтай байгаа мэргэшлийн чиглэл дээр анхаарал хандуулж суралцуулах захиалга, төгсч очсон эмч мэргэжилтнийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлэх нөлөөллийн үйл ажиллагааг зохион байгуулах

Эрүүл мэндийн статистик үзүүлэлтийн эрүүл мэндийн салбарын ажиллах хүчин, хүний нөөцтэй холбоотой бүртгэл мэдээллийн чанарыг сайжруулах (ялангуяа өрхийн анагаах ухаан судлал, ерөнхий мэргэшил судлалын эмч нарын бүртгэл бүртгэгдэхгүй ирж байгаад анхаарах), ямар ангилалд хэнийг бүртгэх талаар тодорхой зааварчилгаа өгч, зөв мэдээлэлтэй болох.

ⁱ Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2020

ⁱⁱ WHO, World Health Statistic 2019